

Οι πρώτες βασικές ερωτήσεις:

Πότε έγινε ο Τρωικός πόλεμος;

Ο Τρωικός πόλεμος έγινε περίπου το 1180 π.Χ., στη διάρκεια των **Μυκηναϊκών** χρόνων, την εποχή του Χαλκού.

Πότε συντέθηκε η Οδύσσεια;

Η Οδύσσεια συντέθηκε μετά από 400 χρόνια, δηλαδή το 800 π.Χ. στη διάρκεια της **Γεωμετρικής** εποχής.

Πότε καταγράφηκαν τα έπη Οδύσσεια και Ιλιάδα;

Τα έπη καταγράφηκαν για πρώτη φορά περίπου το 560 με 510 π.Χ. στην Αθήνα, όταν τύραννος των Αθηνών ήταν ο Πεισίστρατος ή ο γιος του ο Ίππαρχος. Ως τότε διαδίδονταν προφορικά.

Ποιος συνέθεσε την Οδύσσεια και την Ιλιάδα;

Συνθέτης της Οδύσσειας και της Ιλιάδας ήταν ο Όμηρος. Συνεπώς ο Όμηρος έζησε γύρω στο 800 π.Χ.

Χρονολογικός πίνακας

1250

1200

1180 → Τρωικός πόλεμος

1150

1100

1050

1000

950

900

850

800 → Σύνθεση επών

750

700

650

600

550 → Καταγραφή επών
(560-510)

500

Από τους Μυκηναίους και τον Τρωικό πόλεμο ως την καταγραφή των επών

Πότε ακμάζουν οι Μυκηναίοι;

Το 1600 π.Χ. περίπου αρχίζει η περίοδος ακμής των Μυκηναίων.

Το 1450 π.Χ. κατακτούν την Κρήτη, όπου άκμαζε ο Μινωικός πολιτισμός και κυριαρχούν με τα πλοία τους στο Αιγαίο πέλαγος.

Το 1400 π.Χ. κτίζονται τα πρώτα ανάκτορα, π.χ. των Μυκηνών, της Τίρυνθας, της Πύλου και της Θήβας.

Πότε έγινε ο Τρωικός πόλεμος;

Ο Τρωικός Πόλεμος πρέπει να έγινε περίπου το **1200** με **1180**.

Ποιοι βασιλιάδες (άνακτες) των Μυκηναίων πολέμησαν στην Τροία;

Από τη **B** ραψωδία (στ. 494-759) της Ιλιάδας μαθαίνουμε όλους τους βασιλιάδες που πολέμησαν στην Τροία, μαζί και τον αριθμό των πλοίων που είχε μαζί του ο καθένας. Αρχηγός της εκστρατείας ήταν ο βασιλιάς των Μυκηνών, της ισχυρότερης μυκηναϊκής πόλης, ο **Αγαμέμνωνας**. Τον ακολούθησαν ο **Μενέλαος**, ο **Οδυσσέας**, ο **Αχιλλέας**, ο **Νέστορας**, ο **Διομήδης**, ο **Αϊάντας** ο Τελαμώνιος, ο **Αϊάντας** ο Λοκρός, ο **Ιδομενέας** κ.ά.

Τι έγινε μετά την καταστροφή της Τροίας;

Μετά την καταστροφή της Τροίας οι Αχαιοί επιστρέφουν στις πατρίδες τους. Ήδη όμως είναι εξαντλημένοι από το δεκάχρονο πόλεμο στον οποίο χάθηκαν εκατοντάδες άντρες. Έτσι, δε θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα νέα ελληνικά φύλα που έρχονται από το Βορρά.

Ποιοι εμφανίζονται στον ελλαδικό χώρο το 1100 π.Χ.;

Το 1100 π.Χ. αρχίζουν να κατεβαίνουν από τη Μακεδονία και την Ήπειρο οι Δωριείς (κάθοδος των Δωριέων), οι οποίοι, χρησιμοποιώντας ως υλικό για την κατασκευή των όπλων τους το σίδηρο, νικούν τους Μυκηναίους (οι οποίοι χρησιμοποιούν το χαλκό) και τους αναγκάζουν να μετακινηθούν προς τα παράλια της Μ. Ασίας.

Οι Μυκηναίοι στα παράλια της Μ. Ασίας

Στις νέες τους πατρίδες οι Μυκηναίοι έχουν φέρει όχι μόνο τα απαραίτητα για να ξεκινήσουν μια νέα ζωή, αλλά και τις μνήμες τους από ένα ηρωικό παρελθόν, τότε που οι βασιλιάδες τους (άνακτες) νικούσαν στην Τροία τον βασιλιά (άνακτα) Πρίαμο. Τις αναμνήσεις τους αυτές τις μεταδίδουν από γενιά σε γενιά μέσα από τα τραγούδια. Τα τραγούδια αυτά φτάνουν ως την εποχή που έζησε ο Όμηρος, δηλαδή το 800 π.Χ.. Ο Όμηρος συνέθεσε (ένωσε) όλα αυτά τα τραγούδια κι έτσι δημιούργησε τα δύο έπη, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια.

Οι αοιδοί και τα τραγούδια των Μυκηναίων

Ποιοι είναι οι αοιδοί;

Ήδη από τα χρόνια των Μυκηναίων οι βασιλιάδες (άνακτες) είχαν στα ανάκτορά τους τραγουδιστές που εκτός των άλλων τραγουδούσαν τραγουδάκια (έπη) με τα κατορθώματα των βασιλιάδων τους. Κάθε καλός βασιλιάς έπρεπε να έχει έναν τέτοιο τραγουδιστή - τραγουδοποιό που λεγόταν **αοιδός**.

Η λέξη αοιδός προέρχεται από το ρήμα ἄδω / αείδω και σημαίνει τραγουδώ.

Από το ρήμα ἄδω / αείδω προέρχεται και η λέξη αοιδή, ὠδή και σημαίνει τραγούδι.

Αοιδός, λοιπόν, είναι ο τραγουδιστής. Αυτός, βέβαια, δεν τραγουδούσε μόνο, αλλά συνέθετε και τα τραγούδια του. Εκτός από τραγουδιστής και συνθέτης έπαιζε και μουσικό όργανο, την **κιθάρα** ή **φόρμιγγα**.

Με λίγα λόγια ο αοιδός είναι συνθέτης τραγουδιών + τραγουδιστής + οργανοπαίκτης.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των αοιδών;

- α. Οι αοιδοί τραγουδούσαν τα έπη τους, με τη συνοδεία κιθάρας / φόρμιγγας.
- β. Συνέθεταν τα έπη αυτοσχεδιάζοντας προφορικά βοηθούμενοι, όπως πίστευαν, από τη **Μούσα** η οποία τάχα τους υπαγόρευε τα θέματα που επέλεγαν να τραγουδήσουν.
- γ. Τραγουδούσαν τα έπη σε **συμπόσια** κυρίως ανακτορικά ή σε **εορταστικές εκδηλώσεις της κοινότητας**. Έγιναν έτσι επαγγελματίες περιζήτητοι, και κάθε ανάκτορο ήθελε να έχει τον αοιδό του.
- δ. οι αοιδοί μπορούσαν να αυτοσχεδιάζουν γιατί, εκτός από το ταλέντο που σίγουρα διέθεταν, **εκπαιδεύονταν** για το έργο τους, οι νεότεροι από τους παλαιότερους, γονείς ή δασκάλους. *Μάθαιναν δηλαδή τους θρύλους για τα σημαντικά γεγονότα και τους ήρωες του λαού τους και απομνημόνευαν τυποποιημένα στοιχεία, όπως συνδυασμούς επιθέτων και ουσιαστικών, φράσεις και στίχους ή και σκηνές ολόκληρες. Είχαν έτσι πρόχειρο ένα απόθεμα που το προσάρμοζαν στο τραγούδι που επέλεγαν κάθε φορά να πουν. Τραγουδούσαν λοιπόν αυτοσχεδιάζοντας αλλά εξοπλισμένοι καλά για το έργο τους.*

Αναπαράσταση αοιδού από αγγείο της γεωμετρικής εποχής.

Οι ραψωδοί και τα έπη

Ποιοι είναι οι ραψωδοί;

Με το πέρασμα των χρόνων τους αοιδούς τους διαδέχτηκαν οι **ραψωδοί**. Η λέξη ραψωδός είναι σύνθετη και αποτελείται από τις λέξεις: ράπτω + ὠδή, δηλαδή συνενώνω τραγούδια. Αυτό σημαίνει ότι οι ραψωδοί ένωναν τα διάφορα τραγούδια που υπήρχαν από παλιά και δημιουργούσαν νέα τραγούδια, μεγαλύτερα όμως σε μέγεθος.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ραψωδών;

- α. Δεν αυτοσχεδίαζαν όπως οι αοιδοί. Αρχικά φαίνεται πως συνέραπταν / συναρμολογούσαν ποιήματα.
- β. Δεν τραγουδούσαν αλλά απάγγελναν ρυθμικά τα έπη (άλλων ή δικά τους).
- γ. Δεν έπαιζαν κάποιο μουσικό όργανο· κατά την απαγγελία όμως κρατούσαν ραβδί, σύμβολο εξουσίας δοσμένης από τους θεούς.
- δ. Δε ζούσαν σε ανάκτορα, αλλά ανήκαν σε επαγγελματικά σωματεία και ταξίδευαν από τόπο σε τόπο παρουσιάζοντας τα έπη (κυρίως τα ομηρικά) σε χώρους ανοιχτούς, στις μεγάλες προπαντός γιορτές των Ελλήνων, όπου γίνονταν και ραψωδικοί αγώνες. Έτσι, τα έπη ακούγονταν παντού όπου υπήρχαν Έλληνες.

Ο Όμηρος, αοιδός ή ραψωδός;

Πού και πότε γεννήθηκε ο Όμηρος;

Πιστεύεται ότι έζησε κατά τον 8ο (ίσως μέχρι και τις αρχές του 7ου) αι. π.Χ. στην Ιωνία.

Δε γνωρίζουμε πού ακριβώς γεννήθηκε. Έδη από την αρχαιότητα επτά πόλεις τον διεκδικούσαν· υπήρχε μάλιστα ένα δίστιχο σε δακτυλικό εξάμετρο:

**Έπτα πόλεις μάρνανται σοφήν διὰ ρίζαν Όμήρου·
Σμύρνη, Χίος, Κολοφῶν, Ίθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθήναι.**

Πιθανότερες θεωρούνται η Σμύρνη και η Χίος.

Η παράδοση τον ήθελε τυφλό, πράγμα που θεωρείται απίθανο.

Στο βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας διαβάζουμε:

«Σύμφωνα με τους ερευνητές του ομηρικού έργου, οι πόλεις που συγκεντρώνουν τις περισσότερες πιθανότητες της καταγωγής του είναι η Σμύρνη και η Χίος. Στη Χίο, για παράδειγμα, εκτός από την «πέτρα του Ομήρου», υπήρχαν οι **Ομηρίδες**, μια συντεχνία ραψωδών, που τραγουδούσαν τα ποιήματά του. Οι ονομασίες, αντίθετα, Μελησιγενής (γιος του ιωνικού ποταμού ή του ήρωα Μέλητα) και Μαιονίδης (γιος του μυθικού ήρωα Μαίονα) τον συνδέουν περισσότερο με τη Σμύρνη. Γεγονός πάντως είναι πως ο δημιουργός των εμπνευσμένων επών, της Ιλιάδας και της Οδύσσειας, έζησε στην Ιωνία και η ζωή και το έργο του τοποθετούνται στο δεύτερο μισό του 8ου αι. π.Χ., εποχή ακμής της αριστοκρατίας στην Ελλάδα, εποχή της νέας ακμής του Ελληνισμού, με κέντρο τα παράλια της Μικράς Ασίας και τα νησιά. Η παράδοση τον ήθελε τυφλό, στοιχείο όμως μάλλον απίθανο, συνδεδεμένο ίσως με την τυφλότητα γενικότερα των αιιδών και των μάντεων, τυπικό χαρακτηριστικό του θρύλου, που έχει σχέση με την έμπνευση των ατόμων που στερούνται την όρασή τους.»

Πότε πέθανε ο Όμηρος;

Για τον θάνατο του ποιητή διαβάζουμε και πάλι στο βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας: «...η παράδοση αναφέρει ότι συνέβη στη νήσο Ίο των Κυκλάδων, όπου προσέγγισε το πλοίο που τον πήγαινε στην Αθήνα. Πέθανε από στενοχώρια. Οι συνταξιδιώτες του και οι κάτοικοι του νησιού τον έθαψαν με τιμές κοντά στην ακτή. Η στενή σχέση της νήσου Ίου με τον Όμηρο εμφανίζεται στη νομισματοκοπία. Η Ίος βρίσκεται ανάμεσα στις πρώτες πόλεις που κυκλοφόρησαν νόμισμα πάνω στο οποίο εικονίζεται η κεφαλή του ποιητή με την επιγραφή: «ΟΜΗΡΟΥ».

Ο Όμηρος τι ήταν αιιδός ή ραψωδός;

Ο Όμηρος ήταν ο **πρώτος ραψωδός**. Απ' όσα ξέρουμε πιστεύουμε ότι ταξίδευε για να απαγγέλλει τα ποιήματά του, που πρέπει να τα συνέθεσε χρησιμοποιώντας γραφή· ίσως να είναι και ο πρώτος που κράτησε ραβδί εγκαινιάζοντας το είδος των ραψωδών.

Το έπος και τα είδη του

Τι είναι το έπος;

Η λέξη έπος προέρχεται από το ρήμα έπω και σημαίνει:

- α) λόγος, διήγηση
- β) μεγάλο αφηγηματικό ποίημα

Ποια είδη επών υπάρχουν;

Ανάλογα με το περιεχόμενό τους τα έπη διακρίνονται σε τρία είδη: α) το μυθολογικό, β) το διδακτικό και γ) το ηρωικό.

Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια σε ποιο είδος ανήκουν;

Η **Ιλιάδα** και η **Οδύσσεια** ανήκουν στο ηρωικό έπος, γιατί αφηγούνται κατορθώματα ηρώων αλλά και θεών, που συχνά συνυπάρχουν με τους ανθρώπους και κατευθύνουν τη δράση τους.

Ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα του ηρωικού έπους;

Τα βασικά γνωρίσματα του ηρωικού έπους είναι τα εξής:

α. παρουσιάζει μυθοποιημένα γεγονότα ενός μακρινού παρελθόντος σαν να είναι αληθινά·

β. έχει αντικειμενικό χαρακτήρα· δεν εκφράζει, δηλαδή, το έπος τις υποκειμενικές/προσωπικές απόψεις του ποιητή, αλλά όλη την κοινωνία μέσα στην οποία δημιουργείται.

(Το ίδιο ισχύει και για τα δημοτικά μας τραγούδια· και αυτά αποτελούν συλλογική έκφραση της κοινότητας μέσα στην οποία δημιουργούνται, σε αντίθεση με την ποίηση των επώνυμων ποιητών, που φέρει την προσωπική τους σφραγίδα.)

Υπάρχουν κι άλλα έπη εκτός από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια;

Φυσικά και υπάρχουν κι άλλα έπη με τη διαφορά ότι δε σώζονται ολόκληρα. Τα γνωρίζουμε είτε επειδή σώθηκαν μόνο μερικά μικρά αποσπάσματα είτε από τις περιλήψεις τους που μας άφησαν μεταγενέστεροι συγγραφείς είτε μόνο από τον τίτλο τους.

Αυτά τα έπη που σώθηκαν έχουν το ίδιο θέμα με την Ιλιάδα και την Οδύσσεια;

Κάποια από αυτά έχουν το ίδιο θέμα με την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Τα υπόλοιπα έχουν διαφορετικά θέματα. Για να κάνουμε τη ζωή μας πιο εύκολη, τα έχουμε χωρίσει σε **κύκλους**, δηλαδή σε ομάδες επών που έχουν το ίδιο θέμα. Έτσι, υπάρχουν τρεις μεγάλοι «κύκλοι»:

- α) ο τρωικός κύκλος ή κύκλια έπη,
- β) ο αργοναυτικός κύκλος,
- γ) ο θηβαϊκός κύκλος

Στον επικό κύκλο ανήκει η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Στον ίδιο κύκλο ανήκουν και όσα έπη σώθηκαν αποσπασματικά. Παρακάτω αναφέρονται τα έπη που ανήκουν στον Τρωικό κύκλο.

Άλλα έπη και επικοί κύκλοι

Υπάρχουν κι άλλα έπη εκτός από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια;

Φυσικά και υπάρχουν κι άλλα έπη με τη διαφορά ότι δε σώζονται ολόκληρα. Τα γνωρίζουμε επειδή σώθηκαν είτε α) μόνο μερικά μικρά αποσπάσματα είτε β) από τις περιλήψεις τους που μας άφησαν μεταγενέστεροι συγγραφείς είτε γ) μόνο από τον τίτλο τους.

Αυτά τα έπη που σώθηκαν έχουν το ίδιο θέμα με την Ιλιάδα και την Οδύσσεια;

Κάποια από αυτά έχουν το ίδιο θέμα με την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Τα υπόλοιπα έχουν διαφορετικά θέματα. Για να κάνουμε τη ζωή μας πιο εύκολη, τα

έχουμε χωρίσει σε **κύκλους**, δηλαδή σε ομάδες επών που έχουν το ίδιο θέμα. Έτσι, υπάρχουν τρεις μεγάλοι «κύκλοι»:

- α) ο **τρωικός** κύκλος ή **κύκλια** έπη,
- β) ο **αργοναυτικός** κύκλος,
- γ) ο **θηβαϊκός** κύκλος

Στο τρωικό κύκλο ανήκει η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Στον ίδιο κύκλο ανήκουν και όσα έπη σώθηκαν αποσπασματικά.

Παρακάτω αναφέρονται τα έπη και ο κύκλος στον οποίο ανήκουν.

Τρωικός κύκλος

Στον τρωικό κύκλο συμπεριλαμβάνονται τα έπη που είχαν ως κεντρικό θέμα τους τον τρωικό πόλεμο.

Αργοναυτικός κύκλος

Στον αργοναυτικό κύκλο συμπεριλαμβάνονται τα έπη που είχαν ως κεντρικό θέμα τους την αργοναυτική εκστρατεία.

Θηβαϊκός κύκλος

α. Η **Οιδιπόδεια** Ως θέμα της είχε το περίφημο αίνιγμα της σφίγγας, τη λύση του από τον Οιδίποδα και κατά πάσα πιθανότητα το γάμο του με τη μητέρα του Ιοκάστη. Ως συνθέτης της αναφέρεται ο **Κιναιθών**.

β. Η **Θηβαΐς** Είναι άγνωστος ο συνθέτης της, αν και στην αρχαιότητα αναφερόταν ο Όμηρος. Ως θέμα της είχε τον πόλεμο των παιδιών του Οιδίποδα και της Ιοκάστης, του Ετεοκλή και του Πολυνείκη για την κυριαρχία της Θήβας και την μοιραία εκστρατεία του Πολυνείκη μαζί με άλλους έξι ηγέτες (Επτά επί Θήβας) εναντίον του Ετεοκλή, αφού στο τέλος σκοτώνονται και οι δύο.

γ. Οι **Επίγονοι** Αποτελεί συνέχεια της Θηβαΐδας, μιας και αναφέρεται στους πολέμους νέων ηρώων για την κυριαρχία στη Θήβα. Πιθανός συνθέτης της είναι ο Αντίμαχος, αλλά αναφέρεται και ο Όμηρος.

δ. Η **Αλκμεωνίς** Ως θέμα της είχε τη δολοφονία της Εριφύλης από το γιο της τον Αλκμαίονα μιας και η Εριφύλη είχε κανονίσει το θάνατο του πατέρα του Αμφιάραου. Η υπόθεση αναφέρεται ήδη στη Θηβαΐδα.

Κύκλια έπη

Σύμφωνα με την παράδοση ορισμένα έπη συναποτελούν ένα μεγαλύτερο κύκλο, ο οποίος αφηγούνταν σε χρονογραφική σειρά τα μυθικά γεγονότα από την ένωση του Ουρανού και της Γης ως το θάνατο του Οδυσσέα. Πρώτο απ' αυτά τα έπη ήταν η **Τιτανομαχία**, η οποία αναφερόταν στις αρχαιότερες συγκρούσεις των θεών μεταξύ τους για την κυριαρχία στον κόσμο. Ακολουθούσαν τρία έπη του **θηβαϊκού** κύκλου και τελευταία έξι από τα έπη του **τρωικού**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΛΙΑΔΑ

Ιλιάδα και Ιστορία

Η Ιλιάδα, ακολουθώντας το κύριο γνώρισμα της επικής ποίησης, που είναι ο ηρωικός χαρακτήρας στο περιεχόμενό της, αναφέρεται σε ένα ένδοξο παρελθόν γεμάτο ηρωικές πράξεις. Έτσι, αν και το έπος συντέθηκε τον 8^ο αιώνα, αναφέρεται

σε αναμνήσεις μιας άλλης εποχής, της μυκηναϊκής, στο τέλος της οποίας έγινε ο Τρωικός πόλεμος (12^{ος} αιώνας π.Χ.). Επειδή, λοιπόν, ο ποιητής αναπαριστά μιαν εποχή πολύ πιο μακρινή από τη δική του και αγνοεί πολλές λεπτομέρειες της καθημερινότητάς της, απεικονίζει μέσα στο έργο του έναν κόσμο που του είναι πιο πρόσφατος και οικείος. Γι' αυτό θα δούμε ότι οι συνήθειες, οι αντιλήψεις, οι θεσμοί και τα υλικά που χρησιμοποιούν οι ιλιαδικοί ήρωες ήταν γνωστά στην εποχή του ποιητή αλλά όχι και στον μυκηναϊκό άνθρωπο. Από την άλλη, δεν είναι λίγες οι φορές που ο ποιητής προσθέτει σ' αυτά και στοιχεία εντελώς φανταστικά και εξωπραγματικά. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η ιλιαδική πραγματικότητα, όπως και αυτή που γνωρίσαμε στην Οδύσσεια, είναι μια πλαστή πραγματικότητα και αποτελεί σύνθεση στοιχείων που επισώρευσαν οι αιώνες στο πεδίο της ιστορίας και στοιχείων φανταστικών, τα οποία οφείλονται στη δημιουργική φαντασία του ποιητή. Γι' αυτό δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε την Ιλιάδα ως ιστορική πηγή για τον αιώνα στον οποίο αναφέρεται. Αντίθετα, λόγω των πολλών αναχρονισμών, δίνει περισσότερες πληροφορίες για την εποχή κατά την οποία συντέθηκε. Και σ' αυτή την περίπτωση όμως πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι η Ιλιάδα μπορεί να χρησιμοποιεί ως πρώτη ύλη την ιστορία, αλλά είναι πρωτίστως ποίηση και αυτό το ιστορικό υλικό έχει υποστεί ποιητική επεξεργασία από ένα δημιουργό που ήθελε με το έργο του μάλλον να τέρψει το ακροατήριό του, παρά να το πληροφορήσει για τα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής στην οποία αναφέρεται. Επομένως, το ιλιαδικό έπος χρησιμοποιεί την ιστορία ως πηγή έμπνευσης και ταυτόχρονα ως χρονικό πλαίσιο, αλλά δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ιστορικό σύγγραμμα.

Περιεχόμενο, θέμα και δομή της Ιλιάδας

Στην Ιλιάδα το θέμα αποκαλύπτεται στον ακροατή του έπους από τους πρώτους κιόλας στίχους. Στο πρωτότυπο, μάλιστα, κείμενο η πρώτη λέξη είναι *μῆνις* (= θυμός, οργή). Αυτό είναι και το θέμα του έπους, η οργή δηλαδή του Αχιλλέα μετά τη σύγκρουσή του με τον αρχιστράτηγο των Αχαιών, τον Ατρείδη Αγαμέμνονα. Ο θυμός του Αχιλλέα προκλήθηκε με αφορμή τη μοιρασιά των λαφύρων. Συγκεκριμένα, ο Αγαμέμνονας είχε πάρει ως γέρας (= πολεμικό λάφυρο) τη Χρυσίδα, κόρη του ιερέα του Απόλλωνα Χρύση. Έπειτα από παράκληση του Χρύση, ο Απόλλωνας έστειλε λοιμό στο στρατόπεδο των Αχαιών, για να τους τιμωρήσει για την αρπαγή της Χρυσίδας. Έτσι ο Αγαμέμνονας υποχρεώθηκε να επιστρέψει τη Χρυσίδα στον πατέρα της. Απαίτησε όμως να πάρει αυθαίρετα ως λάφυρο τη Βρισηίδα, που ήταν το γέρας του Αχιλλέα. Το γεγονός αυτό προσέβαλε τον Αχιλλέα, που σε μια έκρηξη θυμού και ύστερα από μια έντονη σύγκρουση αποφασίζει να αποχωρήσει από τον πόλεμο μαζί με τους Μυρμιδόνες.

Ο Αχιλλέας επανέρχεται στη μάχη μόνο προς το τέλος του πολέμου (στη ραψωδία Τ), όταν ο Έκτορας σκότωσε τον φίλο του Πάτροκλο και αυτός, διψασμένος για εκδίκηση, θέλει να σκοτώσει το πρωτοπαλικάρο των Τρώων. Η *μῆνις*, λοιπόν, του Αχιλλέα αποτελεί την αφετηρία και το κύριο **θέμα** της Ιλιάδας. Η πρωτοτυπία του Ομήρου είναι ότι γύρω από αυτό το θέμα, το οποίο αποτελεί μόνο ένα επεισόδιο του δέκατου χρόνου της πολιορκίας της Τροίας, καταφέρνει να παρουσιάσει τους

αγώνες των Ελλήνων γύρω από το Ίλιον (άλλη ονομασία της Τροίας), στη διάρκεια της δεκάχρονης πολιορκίας, γεγονός που δικαιολογεί και την ονομασία του έπους, Ιλιάς και όχι Αχιλλής! Πρέπει, λοιπόν, να γίνεται διάκριση ανάμεσα στο **θέμα** και στο **περιεχόμενο** της Ιλιάδας: το **θέμα**, που είναι η μήνις του Αχιλλέα, δίνει αφορμή στον ποιητή να μας παρουσιάσει έναν πόλεμο που διήρκεσε δέκα χρόνια στην **πεδιάδα της Τροίας**. Αυτός ο πόλεμος αποτελεί και το **περιεχόμενο** του έπους. Ο ποιητής δεν τον περιγράφει από την αρχή του, αλλά αποσπά από τα δέκα χρόνια μια μικρή χρονική περίοδο που καλύπτει 51 ημέρες, πριν από την άλωση της πόλης. Ακριβέστερα, το έπος τελειώνει με το θάνατο και τον ενταφιασμό του Έκτορα, του βασιικού υπερασπιστή της Τροίας. Η συνέχεια (άλωση και καταστροφή της Τροίας, αιχμαλωσία των μελών της βασιλικής οικογένειας κτλ.) παρουσιάζεται σε άλλα έπη. Οι 51 αυτές ημέρες είναι το χρονικό παρόν του έπους. Μέσα σ' αυτό βέβαια γίνονται αναφορές στο παρελθόν με χρονικές συντμήσεις, αναδρομές στα περασμένα και ένθετες διηγήσεις (εγκιβωτισμούς) παλαιών γεγονότων, όπως και προαναγγελίες για το μέλλον. Αυτές οι προβολές στο μέλλον θα αποτελούσαν το θέμα άλλων έργων (π.χ. όταν ο ποιητής φαντάζεται το τέλος του Αστυάνακτα, του γιου του Έκτορα, Ω 728 κ.εξ.).

Η μήνις λοιπόν του Αχιλλέα, σε συνδυασμό με την απόφαση του Δία να ικανοποιήσει τον ήρωα βοηθώντας τους Τρώες (Διός βουλή), έπειτα από παράκληση της μητέρας του Θέτιδας, υπήρξε γενεσιουργός αιτία πολλών δεινών για τους Αχαιούς. Η αποχή του ισχυρότερου Αχαιού από τη μάχη είχε ως συνέπεια οι Τρώες, με τη βοήθεια μάλιστα του Δία, να προβάλλουν αποφασιστική αντίσταση και να σημειώσουν σημαντικές νίκες, που οδήγησαν στην επιμήκυνση του πολέμου. Έτσι το θέμα της μήνιδος του Αχιλλέα αποκτά μεγάλη σημασία για τη σύνθεση της Ιλιάδας και την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων. Η μεγάλη σημασία της οργής του ήρωα φαίνεται και από τη συχνότητα με την οποία εμφανίζεται το θέμα αυτό στο έπος τόσο σε σχέση με τους θνητούς, καθώς οι ήρωες πολλές φορές θα θυμηθούν τον Αχιλλέα και θα αναφερθούν στην απουσία του, όσο και σε σχέση με τους θεούς, των οποίων οι συζητήσεις και οι ενέργειες βρίσκονται σε στενή συνάρτηση με τη μήνιν του Πηλείδη. Βέβαια, υπήρχαν και άλλοι σημαντικοί ήρωες, ιδίως ο Διομήδης που πήρε τη θέση του απόντος Αχιλλέα. Πολλοί μάλιστα από τους Αχαιούς αρχηγούς, όπως ο Διομήδης, ο Αγαμέμνονας, ο Πάτροκλος κ.ά., πραγματοποιούν σπουδαία κατορθώματα (αριστείες) στο πεδίο της μάχης όσο λείπει ο Αχιλλέας. Παρ' όλες όμως τις παροδικές επιτυχίες των Αχαιών, οι Τρώες με τον ισχυρό πολέμαρχό τους, τον Έκτορα, είχαν την πρωτοβουλία στον πόλεμο, γιατί αυτόν τον τελευταίο μόνο ο Αχιλλέας μπορούσε να τον αντιμετωπίσει. Όταν όμως ο ήρωας, μετά τον φόνο του Πάτροκλου από τον Έκτορα, συμφιλιώνεται με τον Αγαμέμνονα και παίρνει και πάλι μέρος στον πόλεμο, σκοτώνει το πρωτοπαλικάρο των Τρώων, οπότε η ζυγαριά γέρνει και πάλι προς το μέρος των Αχαιών και η άλωση της Τροίας φαίνεται να πλησιάζει. Αυτήν όμως δε θα τη διηγηθεί ο Όμηρος στην Ιλιάδα.

Το θέμα επομένως του θυμού του Αχιλλέα διατρέχει όλη την Ιλιάδα. Παράλληλα, γύρω από αυτό ο ποιητής πλέκει το περιεχόμενο του έπους, που είναι πολύ

ευρύτερο, και χρονικά και θεματολογικά, από το θέμα της μήνιδος, δηλαδή τους δεκάχρονους αγώνες των Αχαιών γύρω από την Τροία (Ιλιον).

Διαφορές Ιλιάδας και Οδύσσειας (συνοπτικά)

Ως προς	Ιλιάδα	Οδύσσεια
1. Θέμα	«Μήνις» Αχιλλέα.	«Νόστος» Οδυσσέα.
2. Ύφος	Δραματικό- πυκνό.	Αφηγηματικό.
3. Παραμυθικό στοιχείο	Δεν υπάρχει. Δράση σε πραγματικό κόσμο.	Έντονο. Ναυτικό παραμύθι, παράξενοι τόποι, εξωπραγματικά όντα.
4. Πολιτική οργάνωση	Εποχή ακμής της βασιλείας. Απόλυτη εξουσία του βασιλιά.	Εποχή παρακμής της βασιλείας. Μετάβαση από απόλυτη εξουσία του βασιλιά σε εξουσία ελεγχόμενη από αντιπροσωπευτικά πολιτικά σώματα (συνέλευση γερόντων, συνέλευση λαού).
5. Κοινωνική οργάνωση	Προβολή αντιλήψεων κλειστής αριστοκρατικής τάξης. Οι στρατιώτες ακούνε αλλά δεν παρεμβαίνουν, δε συμμετέχουν, απλώς επευφημούν.	Οι ήρωες ανήκουν σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ακούγονται οι πεποιθήσεις, οι πόθοι των κατώτερων στρωμάτων.
6. Θεοί	Εγωιστές, άδικοι, γεμάτη πάθη και πρωτογονική εκρηκτικότητα. Η συμπεριφορά τους καθορίζεται κυρίως από τα προσωπικά τους πάθη.	Έχουν πάθη, ενεργούν όμως, κατά κανόνα, με γνώμονα το δίκαιο. Καθιέρωση ηθικής τάξης στον Όλυμπο.
7. Κεντρικοί ήρωες	Αχιλλέας: ορμητικότητα, έλλειψη μέτρου, μυική δύναμη.	Οδυσσέας: εξυπνάδα, επιμονή, καρτερικότητα, εφευρετικότητα.
8. Χαρακτήρας έπους	Πολεμικός, σκληρός.	Ήρεμος, ειρηνικός.

Το Ομηρικό ζήτημα

Πού και πότε γεννήθηκε ο Όμηρος;

Στην αρχαιότητα ο Όμηρος θεωρούνταν ποιητής και της Ιλιάδας και της Οδύσσειας (και όχι μόνο). Για το πρόσωπό του υπάρχουν πολλές πληροφορίες, μυθοποιημένες όμως και συχνά αντιφατικές. Η έλλειψη αυτή εξακριβωμένων στοιχείων για τη ζωή, το έργο και την πατρίδα του ποιητή, καθώς και ορισμένα προβλήματα που γεννούσε η εξονυχιστική μελέτη των ομηρικών επών, δημιούργησαν τους τελευταίους δυο τρεις αιώνες το ομηρικό ζήτημα, τα κυριότερα σημεία του οποίου είναι:

- Υπήρξε ο Όμηρος ή είναι πρόσωπο πλαστό / φανταστικό;
- Αν υπήρξε, είναι ο ίδιος ποιητής και της Ιλιάδας και της Οδύσσειας;
- Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια συντέθηκαν με βάση ένα ενιαίο σχέδιο ή δημιουργήθηκαν από έναν αρχικό πυρήνα, που επεκτάθηκε με προσθήκες από τους ραψωδούς ή με ένωση μικρότερων επών;

Στα ερωτήματα αυτά δεν έχει δοθεί οριστική απάντηση, έτσι η ομηρική έρευνα συνεχίζεται. Στη σημερινή, πάντως, εποχή επικρατέστερες απόψεις σχετικά με το ομηρικό ζήτημα είναι οι εξής:

α. Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αποτελούν έργα ενός ποιητή (όχι οπωσδήποτε του ίδιου και για τα δύο έπη – ίσως ο ποιητής της Οδύσσειας να υπήρξε αντάξιος μαθητής του ποιητή της Ιλιάδας/του Ομήρου), που χρησιμοποίησε γραφή και μπόρεσε έτσι να δημιουργήσει εκτεταμένα ποιήματα, αντλώντας όμως στοιχεία από πολλές πηγές. Τέτοιες πηγές για την Οδύσσεια είναι:

- ο η μακραίωνη ηρωική επική παράδοση, η σχετική κυρίως με τον Τρωικό πόλεμο·
- ο η λαϊκή μυθιστορία του γυρισμού του ξενιτεμένου, καθώς και η μυθιστορία της κόρης που δοκιμάζει σε αγώνα όσους ζητούν να την παντρευτούν, για να διαλέξει τον καλύτερο·
- ο μυθοποιημένες περιπέτειες ναυτικών και πολλά στοιχεία παραμυθιών·
- ο στοιχεία από την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτική και την πολιτισμική κατάσταση της Γεωμετρικής εποχής, ιδιαίτερα του 2ου μισού του 8ου αι. π.Χ. (δηλαδή της εποχής του ποιητή).

β. Τα στοιχεία που αντλεί ο ποιητής από τις παραπάνω πηγές τα μεταπλάθει και τα προσαρμόζει σε ένα δικό του σχέδιο, όπου, χωρίς να αλλάζει τις βασικές παραδόσεις για τους ήρωες, τα βλέπει όλα με νέο πρίσμα, πιο ηθικό και πιο ανθρώπινο· ακόμη, τα συνδέει όλα με τον κεντρικό του ήρωα, τον Οδυσσέα, και με την οικογένειά του και τα περιορίζει χρονικά σε 41 μέρες. Δημιουργεί έτσι ένα προσωπικό ποίημα που το χαρακτηρίζει ενότητα και, σε τελική ανάλυση, φέρει τη σφραγίδα της μεγαλοφυΐας του ποιητή και της εποχής του.